

kansel overstemt nu en dan de rust van de studeerkamer. Zijn eigen plaats in het reformatorische kerkelijke veld laat de schrijver evenmin in het vage: binnen de Hervormde Kerk, dicht bij de Confessionele Vereniging. Actuele thema's zoals het 'Samen-op-weg' proces gaat hij – in het voorbijgaan – niet uit de weg.

Het leeuwedeel van de artikelen heeft betrekking op bekende en minder bekende figuren uit het protestantse kerkelijke leven. In twee stukken wordt Groen van Prinsterer eerst in zijn kerkelijke en theologische opvattingen als Réveil-man geschetst, vervolgens in zijn polemieken met J.H. Gunning jr. naar aanleiding van het optreden van ds. Zaalberg (1863-1864). Drie bijdragen zijn gewijd aan de nog steeds opmerkelijke figuur van de steile H.F. Kohlbrugge, onder meer in zijn relatie tot Isaäk da Costa en Willem de Clerq. De niet minder markante Ph.J. Hoedemaker wordt in drie artikelen belicht, waarbij de aandacht vooral uitgaat naar zijn 'nationaal-gereformeerde' theologische uitgangspunten, zijn houding tegenover de Doleantie en zijn strijd om de rechtgelovige predikantsopleiding. Andere artikelen behandelen O. Noordmans en zijn vader D.P. Noordmans, K.H. Miskotte en andere theologen en predikanten (J.G. Woelderink en zijn verkiezingsleer, vader en zoon I. en L. Kievit). Een bijzondere plaats binnen deze bundel heeft een fors stuk (blz. 137-170) over Hugo Visscher en Abraham Kuyper, gebaseerd op de brieven van de eerste aan de tweede. Het is bedoeld als aanvulling op de dissertatie van B.J. Wiegeraad (1991), die naar de mening van Balke deze bron onvoldoende heeft benut. Hoe dit ook zij – het resultaat is een boeiend verhaal met trekken van een nu en dan pijnlijk demasqué. Kuyper – protector van Visscher – blijkt in zijn nadagen een zeer ongemakkelijk heer. Visscher (door Miskotte puntig gekarakteriseerd als een 'gebanaliseerde Hegel') op zijn beurt laat zich zowel op kerkelijk als politiek terrein kennen als een ambitieus man met even weinig scrupules als tactisch inzicht. In de mislukking van zijn objectieven ziet Balke de kiem van Visschers latere nationaal-socialistische 'politieke aberraties' (die uiteraard buiten het chronologisch bestek van dit artikel vallen).

De conclusie mag zijn dat deze bundel, ondanks het gebrek aan afstand dat de auteur nu en dan parten speelt, verschillende lezenswaardige en informatieve stukken bevat. Zij kunnen bijdragen tot ons begrip van niet steeds even makkelijk grijpbare theologische en kerkelijke opvattingen en geschillen uit de vorige en deze eeuw.

J.P. de Valk